

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaje) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatelek 1. **Z. K.**, 2. **R. T.**, a 3. **PhDr. J. N.**, všech zastoupených Mgr. Veronikou Zelenkovou, advokátkou, sídlem Seifertova 455/17, Praha 3, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. února 2016 sp. zn. 48 T 4/2006 a proti postupu Městského státního zastupitelství v Praze při vyřizování podnětu stěžovatelek č. j. KZV 212/2003-321 a postupu Vrchního státního zastupitelství při vyřizování podnětů stěžovatelek sp. zn. 1 VZT 249/2016 a 1 VZN 2689/2016, jakož i proti nečinnosti Městského státního zastupitelství v Praze a Vrchního státního zastupitelství v Praze v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení v trestní věci vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 48 T 4/2006, za účasti **Městského soudu v Praze, Městského státního zastupitelství v Praze a Vrchního státního zastupitelství v Praze**, jako účastníků řízení, takto:

- I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 4. února 2016 sp. zn. 48 T 4/2006 bylo porušeno právo stěžovatelek na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 ve spojení s čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a s čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**
- II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. února 2016 sp. zn. 48 T 4/2006 se ruší.**
- III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.**

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelky domáhají toho, aby Ústavní soud zrušil napadené usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“), a současně aby vyslovil, že jeho vydáním a postupem Městského státního zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) a Vrchního státního zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) v tomto řízení, spočívajícím v neprovedení účinného šetření dané věci, došlo k porušení práva stěžovatelek na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva na účinné vyšetřování vyplývajícího z čl. 2 odst. 1, čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 1 Úmluvy a práva na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny.

Zároveň se stěžovatelky dožadovaly toho, aby Ústavní soud zakázal orgánům veřejné žaloby pokračovat v porušování uvedených práv.

2. Ústavní stížnost směřuje proti postupu a rozhodování v záhlaví uvedených orgánů veřejné moci v trestním řízení vedeném ve věci úmrtí L. N. (dále jen „poškozený“), který byl manželem stěžovatelky N. a otcem stěžovatelek K. a T. Poškozený byl ode dne 1. 5. 2000 pohřešován, a navzdory dlouhému pátrání se jej nepodařilo nalézt. V roce 2006 byli obžalováni J. Š. a J. M. (dále též „obžalovaní“) ze spáchání trestného činu vraždy podle ustanovení § 219 odst. 1 a odst. 2 písm. h) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění rozhodném pro projednávanou věc, (dále jen „trestní zákon“), jehož se měli dopustit tak, že „v době od 20.45 hodin dne 1. 5. 2000 do nezjištěné doby společně v úmyslu usmrtit a získat majetkový prospěch na nezjištěném místě pravděpodobně v bytě J. M. nezjištěnou střelnou zbraní zastřelili L. N., čímž získali jeho finanční hotovost ve výši nejméně 5 mil. Kč., o kterou se rozdělili“. Obžalovaní byli rozsudkem městského soudu ze dne 27. 4. 2006 pod č. j. 48 T 4/2006-2160 zproštěni obžaloby. K odvolání státního zástupce rozhodl Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozsudkem ze dne 30. 8. 2006 sp. zn. 8 To 76/2006 tak, že oba obžalované zprostil obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu, když dospěl k závěru, že nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro který bylo stíhání vedeno. Obecné soudy dospěly k závěru, že se nepodařilo prokázat, kdo, kdy, kde a především proč a jakým způsobem, a dokonce zda vůbec poškozeného usmrtil, zda se tak stalo úmyslně nebo náhodou, po dohodě více osob či z iniciativy jediné osoby, a čeho by takové osoby dosáhly. Tento závěr se opíral o skutečnost, že nebylo nalezeno tělo poškozeného, a o významné rozpory mezi výpověďmi důležitých svědků, kterým se obžalovaný Š. měl svěřit, že on nebo oba obžalovaní poškozeného zastřelili. Obžalovaný Š. byl následně uznán vinným ze spáchání trestného činu zpronevěry podle ustanovení § 248 odst. 4 trestního zákona, jehož se dopustil tak, že pod slibem výhodné obchodní investice vylákal na poškozeném L. N. nejméně 6 000 000 Kč, které od něho převzal dne 1. 5. 2000 (tedy v den zmizení poškozeného), k obchodu však nedošlo a peníze odsouzený poškozenému nevrátil a ponechal si je pro vlastní potřebu, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šest a půl roku.

3. Ostatky poškozeného byly nalezeny dne 14. 1. 2014 v katastru obce Zvíkovské Podhradí, na dně Orlické přehrady, zabalené do plachty, omotané řetězy a zatížené betonovým podstavcem dopravní značky; na lebce byl nalezen průstřel v týlní části. Ke ztotožnění těla s osobou poškozeného došlo v červenci 2015 na základě srovnání genetického materiálu. Provedenou soudní pitvou bylo zjištěno, že příčinou jeho smrti bylo patrně střelné poranění lebky, vzniklé s největší pravděpodobností za života poškozeného, a to průnikem střely střední ráže z krátké ruční palné zbraně.

4. Dne 26. 1. 2016 podal státní zástupce městského státního zastupitelství (dále jen „městský státní zástupce“) návrh na povolení obnovy řízení ve věci sp. zn. 48 T 4/2006 s tím, že jedním z důvodů pro vydání zprošťujících rozsudků byla i skutečnost, že se v předchozím řízení nepodařilo prokázat, zda byl poškozený usmrčen.

5. Městský soud tento návrh napadeným usnesením v neveřejném zasedání zamítl. Poukázal přitom na skutečnost, že důvodem pro zproštění obžaloby nebyla pouze absence těla poškozeného, nýbrž i skutečnost, že nebyl získán žádný přímý důkaz, ani neexistoval řetězec případných nepřímých důkazů, z něhož by bylo možno dovodit, kdo vůbec, z jakého důvodu, zda úmyslně nebo náhodou smrt poškozeného způsobil. Z nyní

opatřených důkazů lze dle městského soudu dovozovat, že vraždu spáchal jediný pachatel, a to jediným výstřelem do lebky poškozeného. Místo vraždy a ostatní neznámé okolnosti nebyly novými důkazy objasněny. Již z toho dle soudu vyplývá, že návrh městského státního zástupce na povolení obnovy řízení „by byl zřejmě neúspěšný“. Nadto soud zdůraznil, že i pokud by byla povolena obnova řízení, a pokud by řetězec nepřímých důkazů dovozoval dospět k závěru, že buď jeden obžalovaný, anebo oba po vzájemné dohodě zavraždili poškozeného, pak pro překážku *rei iudicatae* by v žádném případě jejich trestný čin, a to opět pro nedostatek jakýchkoliv dalších důkazů, nemohl být kvalifikován podle původní obžaloby, tedy dle ustanovení § 219 odst. 2 písm. h) trestního zákona, nýbrž dle ustanovení § 219 odst. 1 trestního zákona. V takové situaci by nebylo podle ustanovení § 279 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, možné obnovu řízení povolit, neboť dne 30. 8. 2012 uplynula polovina promlčecí doby trestného činu. Pokud by přicházela v úvahu obnova řízení podle původní kvalifikace, uplynula by promlčecí lhůta dne 30. 8. 2016. Jelikož by v takovém případě bylo nutné konat o návrhu městského státního zástupce veřejné zasedání, které by vyžadovalo nejprve zjistit aktuální pobyt obou obžalovaných, dát jim lhůtu ke zvolení obhájce, případně jim obhájce ustanovit, poskytnout oběma obhájcům dostatečnou lhůtu k nastudování dosavadního spisového materiálu včetně návrhu městského státního zástupce, a i kdyby poté městský soud stanovil datum veřejného zasedání na nejbližší možný termín, pak lze s jistotou předvídat, že obžalovaní by proti eventuálnímu kladnému rozhodnutí soudu o návrhu na povolení obnovy řízení vzápětí podali opravný prostředek, o němž by poté rozhodoval vrchní soud. S vysokou pravděpodobností lze konstatovat, že i pokud by obžalovaní záměrně neznemožnili konání veřejného zasedání v daném termínu, přesto by veškeré tyto úkony zřejmě nebyly skončeny ke dni 30. 8. 2016, a tudíž by i v takovém případě bylo povolení obnovy znemožněno. Nad rámec všeho uvedeného pak městský soud konstatoval, že i přes nálezy ostatků poškozeného nelze pro odstup času předpokládat, že by snad po povolení obnovy řízení v dalším trestním řízení bylo možné obstarat takové důkazy, z nichž by soud mohl s požadovanou jistotou uzavřít, že obžalovaní poškozeného zavraždili.

6. Proti uvedenému usnesení městského soudu nepodal městský státní zástupce stížnost. Stěžovatelky se s kopií uvedeného usnesení seznámily až dne 30. 3. 2016. Následně se obrátily na vrchní státní zastupitelství s podnětem na výkon dohledu podle ustanovení § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a ke dni podání ústavní stížnosti neobdržely žádnou odpověď.

II.

Argumentace stěžovatelek

7. Dle stěžovatelek je výše popsán postup orgánů činných v trestním řízení v rozporu se závaznou judikaturou Ústavního soudu [mimo jiné nálezu ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3626/13 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), týkající se povinnosti státních orgánů vést účinné vyšetřování trestné činnosti]. V dané věci nebyly respektovány ani závěry judikatury Evropského soudu pro lidská práva, dle nichž je právo na účinné vyšetřování úmrtí součástí práva na život, a to i v případech usmrcení z nedbalosti. V dané věci došlo dle stěžovatelek k úkladné, řemeslně provedené vraždě, spáchané z cynických zlištých pohnutek mimořádně bezcitnými pachateli. Stěžovatelky byly po zmizení poškozeného zcela

ekonomicky zničeny a následkům budou čelit do konce života. Z těchto závažných důvodů jsou tak přesvědčeny, že uvedené závěry se na projednávanou věc plně vztahují.

8. Postupy orgánů činných v trestním řízení, a to jak v původním, tak zejména v řízení o povolení obnovy řízení, postrádají rysy řádného vyšetřování, vymezené uvedenou judikaturou. Pojem „vyšetřování“ přitom nelze dle stěžovatelek toliko úzce vztáhnout na přípravnou fázi trestního řízení podle ustanovení § 160 a násl. trestního řádu, nýbrž i na řízení o mimořádných opravných prostředcích. V řízení o povolení obnovy řízení nebyla navíc respektována procesní práva stěžovatelek, vyplývající z ustanovení § 8 odst. 1 a 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., (dále jen „zákon o obětech“), dle nichž mají být oběti informovány o důležitých procesních aspektech trestního řízení.

9. Stěžovatelky poukázaly na svůj kategorický nesouhlas se způsobem, jakým soudy odůvodnily shora uvedené zprošťující rozsudky z roku 2006. Soudy tehdy dle stěžovatelek zcela pominuly jednak obsah výpovědí mnoha svědků, jimž se měl jeden z obžalovaných ke spáchání zločinu přiznat, a dále řadu navzájem se doplňujících indicií, např. prokazatelné předání peněz obžalovanému nebo přítomnost povýstřelových zplodin v bytě jednoho z obžalovaných. K aplikaci zásady *in dubio pro reo* nedošlo tedy v souladu s ostatními zásadami hodnocení důkazů v trestním řízení. Zásadním důkazním problémem byla absence těla poškozeného. Jeho nalezením došlo dle stěžovatelek k zásadní změně důkazní situace, a to v neprospěch obžalovaných, neboť tím padá pro soudy podstatná neznalost osudu poškozeného. Nalezené ostatky dle stěžovatelek potvrzují pravdivost klíčové výpovědi svědkyně Š. (bývalé manželky obžalovaného), jíž soudy neuvěřily s ohledem na možný motiv zlovolného poškození bývalého manžela, navzdory tomu, že znalec z oboru psychologie tento motiv u svědkyně vyloučil. Soudní pitva nyní prokázala, že svědkyně vypovídala pravdivě o způsobu usmrcení ranou do týlu, a to druhem zbraně, který měl po určitou dobu v držení obžalovaný. Už z této změny důkazní situace je dle stěžovatelek patrné splnění podmínek pro povolení obnovy řízení podle ustanovení § 278 trestního řádu. Tyto důkazy by měly být doplněny dalším znaleckým zkoumáním a novým výsledkem obou obžalovaných, popř. dalších osob. Žádné z těchto důkazů však nebyly provedeny a městské státní zastupitelství po dlouhé měsíce neiniciovalo žádný úkon.

10. Součástí práva na účinné vyšetřování podle čl. 2 Úmluvy je přitom i právo pozůstalých na objasnění skutkových okolností, za nichž došlo k úmrtí blízké osoby. Dle stěžovatelek lze toto právo přitom obvykle naplnit v mimotrestních řízeních jen s velkými obtížemi. Český právní řád nedává poškozeným procesní prostředky k zajištění vyšetřování skutkových aspektů podobné trestné činnosti. Mimořádně bezbranní jsou pak poškození ve fázi obnovy řízení, neboť v ní může procesně aktivně vystupovat pouze státní zástupce. Pro stěžovatelky je již z morálních a psychologických důvodů důležité objasnit okolnosti smrti poškozeného, na němž po zmizení dokonce ulpělo podezření, že vypůjčené peníze zpronevřil a ukrývá se v zahraničí. Na stěžovatelky ekonomicky tvrdě dopadly následné exekuce, které necitlivě a v souladu s tehdejší praxí mimo jiné znehodnotily zboží z rodinné prodejny. Stěžovatelky utrpěly psychická traumata, jejichž důsledky si ponese do konce života, protože považují objasnění okolností smrti poškozeného za nezbytnost pro svůj další život, zvláště v případech, kdy jsou následovány nepochopitelnými pochybeními státních orgánů, zejména liknavostí městského státního zastupitelství.

11. V samotném řízení o povolení obnovy řízení došlo dle stěžovatelek k pochybení již tím, že městský soud rozhodoval v neveřejném zasedání, o jehož konání nebyly jako poškozené vůbec zpraveny. O výsledku řízení pak nebyly žádným z orgánů činných v trestním řízení informovány, což musely kompenzovat svou vlastní složitou aktivitou. Takový postup považují stěžovatelky za krajně necitlivý a rozporný se základními zásadami trestního řízení a zásadami ochrany poškozených. Uvedené suspendování práv na účinné vyšetřování, a možnosti vyjádřit se k procesním úkonům, představuje dle stěžovatelek porušení práva na soudní ochranu. Velkým šokem pak pro stěžovatelky bylo zejména odůvodnění napadeného usnesení, podle něž nemá již smysl zabývat se novou důkazní situací. Za zcela nesmyslné považují stěžovatelky úvahy městského soudu o uplynutí promlčecí doby v případě tzv. prosté vraždy, neboť takovou kvalifikaci skutkového děje žádná skutková verze nepřipouštěla, neboť u obou obžalovaných připadá v úvahu toliko možnost tzv. vraždy loupežné nebo vraždy zakrývací. Stěžovatelky odmítají rovněž i úvahy soudu v otázce překážky věci rozsouzené vzhledem k odsouzení jednoho z obžalovaných za související zpronevěru. Akceptovat pak stěžovatelky odmítají zejména argument, že návrhu na povolení obnovy řízení nebude s největší pravděpodobností možné účinně vyhovět, vzhledem k tomu, že všechny procesní úkony nelze stihnout ke dni 30. 8. 2016, po němž již nebude možné obnovu povolit. Městský soud se navíc vůbec nezabýval tím, zda plynutí promlčecí doby nemohlo být zastaveno nebo přerušeno. Dle stěžovatelek však nelze několik měsíců před jejím uplynutím rezignovat na postihování starší trestné činnosti bez jejího důkladného objasnění v souladu se zásadou materiální pravdy a oficiality. Dopravení tohoto pochybení pak spatřují stěžovatelky v tom, že městský státní zástupce nepodal proti napadenému usnesení stížnost a tím bezvýsledně uplynul další čas. Protože stěžovatelky nebyly o probíhajícím řízení a postupu v něm vůbec informovány, ztratily jakoukoliv možnost se k jeho průběhu vyjádřit, přestože jeho výsledkem je zasaženo do jejich práv. Bez odpovědi zůstaly i podněty stěžovatelek vrchnímu státním zastupitelství. Ve výsledku byla tímto liknavým postupem stěžovatelkám odňata i možnost domáhat se náhrady škody a nemajetkové újmy na pachatelích zločinu, jehož důsledky je po dlouhé roky psychicky a ekonomicky sužují. Tím dle stěžovatelek došlo k porušení čl. 11 Listiny.

12. Závěrem ústavní stížnosti poukazují stěžovatelky na to, že jejich případ svým významem přesahuje jejich osobní zájmy, neboť spadá do skupiny tzv. podnikatelských vražd z přelomu století, na jejichž objasňování má česká veřejnost zájem jako celek, neboť jsou spojeny s atmosférou mimořádně bezskrupulózního podnikání té doby. Ze všech výše uvedených důvodů stěžovatelky navrhly, aby jednak Ústavní soud zrušil napadené usnesení městského soudu, a dále konstatoval, že postupem městského státního zastupitelství a vrchního státního zastupitelství v dané trestní věci došlo k porušení výše uvedených práv, a zároveň zakázal zmíněným orgánům pokračovat v tomto porušování. Zároveň Ústavní soud požádaly o přednostní projednání podané ústavní stížnosti.

III.

Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelek

13. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení. Městské státní zastupitelství uvedlo, že práva poškozených byla v původním řízení plně

zachována a v řízení o povolení obnovy není poškozená osoba procesní stranou a její procesní práva nejsou v zákoně upravena. Státní zástupce nemá povinnost poškozeného jakkoliv vyrozumívat nebo mu poskytovat stejnopisy návrhů či rozhodnutí. Stěžovatelce K. byly v dané věci na její žádost poskytnuty jak listinné důkazy, tak možnost nahlédnout do vyšetřovacího spisu, a městský státní zástupce jí vysvětlil další možný postup ve věci. Po vydání usnesení městského soudu jí bylo toto usnesení na její žádost zasláno. Právní názor dozorového státního zástupce, kterým se ztotožnil s usnesením městského soudu, jímž došlo k zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení, byl posléze v rámci vnitřního dohledu a v rámci přezkumu prováděného vrchním státním zastupitelstvím shledán nesprávným. Podmínky pro povolení obnovy řízení však nebyly shledány.

14. Dle vyjádření městského soudu z tvrzení samotných stěžovatelek vyplývá, že osobu, která zavraždila poškozeného, nebude ze současného souboru důkazů možné určit. Pokud stěžovatelky uvádějí, že nelze vyloučit spontánní doznání pachatelů k vraždě, pak je třeba připomenout výsledky dosavadního dokazování, kdy ani jeden ze jmenovaných v pozici obžalovaného nepřipouštěl nic, co by ostatními důkazy nebylo prokázáno. Především však městský soud zdůrazňuje, že doposud nebyl zrušen rozsudek městského soudu ze dne 13. 9. 2007 ve věci sp. zn. 47 T 8/2007, kterým došlo k odsouzení obžalovaného Š. pro trestný čin zpronevěry peněz poškozeného, přičemž tento rozsudek brání odsouzení obžalovaných pro tzv. loupežnou vraždu. Lze tedy uvažovat pouze o odsouzení za tzv. vraždu prostou a v takovém případě již lhůta k povolení obnovy řízení uplynula v roce 2012. Zrušení rozsudku sp. zn. 47 T 8/2007 nelze do dne 30. 8. 2016, kdy uplyne lhůta k povolení obnovy řízení pro loupežnou vraždu, předpokládat, neboť v tomto směru nebyla vyvinuta žádná procesní aktivita. Městský soud tak zopakoval, že vyhovět podanému návrhu nebylo z důvodu promlčení možné. I kdyby však tato překážka neexistovala, nebylo by možné, z důvodů rozvedených v původních zprošťujících rozsudcích, v obnoveném řízení určit, kdo poškozeného usmrtil.

15. Vrchní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že v dané trestní věci pouze vyřizovalo podněty stěžovatelek, které podle jejich obsahu vyhodnotilo jako podněty k podání stížnosti pro porušení zákona, pročež je postoupilo Ministerstvu spravedlnosti. K hodnocení postupu městského státního zastupitelství se nevyjádřilo, stejně jako k tomu, zda dále řešení takto pojatého podnětu dále sledovalo.

16. Výše uvedená vyjádření byla stěžovatelkám zaslána na vědomí a k případné replice. V ní stěžovatelky uvedly, že vyjádření účastníků potvrzují důvodnost podané ústavní stížnosti. Vyjádření městského státního zástupce o neexistenci procesních práv poškozených v řízení o povolení obnovy řízení považují stěžovatelky za cynické. K podstatě problému, spočívajícího v nečinnosti a průtahách, kvůli nimž nebude zřejmě možné postavit pachatele před soud, se pak městské státní zastupitelství vůbec nevyjádřilo. Dále stěžovatelky opakují svou argumentaci stran nesprávnosti závěrů městského soudu v otázce překážky věci rozhodnuté. Rovněž se znovu vrací kriticky k postupu vrchního státního zastupitelství, které po dlouhé době dvou a půl měsíců pouze stěžovatelky informovalo o postoupení jejich podnětů Ministerstvu spravedlnosti. Stěžovatelky očekávaly, že vzhledem ke lhůtám bude dohledové státní zastupitelství jednat rychleji a účinněji. Na návrzích podané ústavní stížnosti tak stěžovatelky setrvaly.

IV.

Procesní předpoklady projednání návrhu

17. Dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, posoudil splnění předpokladů řízení. Poškozené osoby nejsou dle zákona výslovně stranou řízení o povolení obnovy trestního řízení. Obecně však platí, že toto řízení, s ohledem na namítané porušení čl. 6 odst. 1 a dalších ustanovení Listiny (viz sub 1), se úzce dotýká jejich právního postavení, jako strany trestního řízení (§ 12 odst. 6 trestního řádu), které by mělo být obnoveno. I v této části řízení musí orgány činné v trestním řízení, z důvodů níže rozvedených, respektovat práva poškozených vyplývajících z Listiny, popř. z mezinárodních závazků České republiky. Z tohoto důvodu, a za současného splnění dalších níže uvedených podmínek, považuje tedy Ústavní soud poškozené osoby za osoby v této konkrétní projednávané věci za oprávněné napadnout ústavnost rozhodnutí či postupu státních orgánů v řízení o povolení obnovy trestního řízení, když tvrdí, že jím bylo nebo mohlo být zasaženo do jejich uvedených základních práv podle Listiny a Úmluvy.

18. Stěžovatelky se dovolávají ochrany před porušováním jim zaručených základních práv a svobod (blíže sub 1 a 10), ke kterému mělo dojít nečinností a průtahy v řízení v soustavě orgánů veřejné žaloby. Napadené usnesení městského soudu jim nebylo jako poškozeným pozůstalým a obětem trestného činu doručeno. Jeho text obdržely na vlastní žádost emailem dne 30. 3. 2016 od městského státního zastupitelství. Ústavní stížnost podaly k poštovní přepravě dne 26. 5. 2016. Projednávanou ústavní stížnost považuje Ústavní soud za včas podanou, neboť tak stěžovatelky učinily před uplynutím dvouměsíční lhůty od obdržení textu napadeného usnesení městského soudu (den vydání rozhodnutí je s ohledem na okolnosti případu irelevantní, nehledě na skutečnosti, že zásah trvá stále).

19. Stěžovatelky jsou právně zastoupeny v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelky, v postavení osob poškozených, nemají k dispozici žádný procesní opravný prostředek, kterým by mohly usnesení městského soudu napadnout. Ústavní soud trvale zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není proto ani další instancí v jejich rozhodování, v tomto případě v řízení o obnově trestního řízení. To však by ani v situaci, že by již uplynula lhůta, ve které § 279 písm. b) trestního řádu připouští projednání návrhu na obnovu řízení, či umožňuje rozhodnout o obnově, na možnost projednání návrhu z hlediska včasného podání a možnosti o věci rozhodnout z hlediska ústavních kautel nemělo vliv; na rozdíl od přezkumu ústavnosti právních předpisů zákon o Ústavním soudu meritorní rozhodnutí o takové ústavní stížnosti nevyklučuje. Ústavní soud nicméně s přihlédnutím k žádosti stěžovatelek postupoval tak, aby taková situace nenastala. Současně považuje za nutné zdůraznit, že právě s ohledem na své postavení soudního orgánu ochrany ústavnosti žádný ze zde (sub V a VI) učiněných závěrů proto nelze chápat jako vlastní hodnocení Ústavního soudu v otázce viny některého z obou obžalovaných v předchozím řízení před městským soudem ve věci pod sp. zn. 48 T 4/2006, nýbrž pouze jako vyměření ústavního rámce, ve kterém se měly napadené rozhodnutí a řízení, které mu předcházelo, pohybovat.

20. V části ústavní stížnosti, brojící proti postupu státních zastupitelství, je ústavní stížnost rovněž přípustná, neboť v průběhu řízení stěžovatelky řádně vyčerpaly opravné prostředky uvnitř soustavy státního zastupitelství, jakožto podmínku přípustnosti ústavní stížnosti (srov. náleze ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14). Na tom nic nemění způsob, jakým vrchní státní zastupitelství s podnětem naložilo (sub 15). Ústavní soud nemůže nařizovat orgánům veřejné žaloby, jakým způsobem mají vést trestní řízení např. v otázce podávání opravných prostředků; může jen případně zakázat, aby pokračovaly v porušování ústavně zaručených základních práv a svobod oprávněného stěžovatele [srov. § 314h odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. To je však možné jen tam (tak jako v jiných řízeních), kde se tento postup neprojevil v podobě pravomocného rozhodnutí příslušného soudu, jako v projednávané věci. Proto návrh v části, požadující, aby Ústavní soud zakázal městskému státnímu zastupitelství pokračovat v nečinnosti v řízení před městským soudem a nařídil mu podání nového návrhu nebo opravného prostředku, musel Ústavní soud odmítnout pro nepříslušnost.

V.

Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud zvážil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná v části, kde městský soud výkladem § 279 písm. b) trestního řádu porušil jejich právo na účinné vyšetřování završené veřejným projednáním věci v řízení před nezávislým a nestranným soudem, a to ve lhůtě stanovené zákonem, dále jejich právo na účast v takovém řízení v postavení poškozených, a konečně rozhodnutím založeným na prakticky neověřitelných úvahách a domněnkách městského soudu o možném výsledku řízení (sub 35 až 44). V té části ústavní stížnosti, která požadovala provedení tohoto řízení i po dni 30. 8. 2016, Ústavní soud návrh odmítl, když dospěl k závěru (sub 45 až 49), že zde sice v důsledku vadného výkladu ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu došlo k zásahu do výše uvedených práv stěžovatelek, nikoli však samotným závěrem o ukončení lhůty podle citovaného ustanovení dnem 30. 8. 2016. Vycházel přitom především z následujících obecných úvah.

22. Ústavní pořádek České republiky je založen na účtě k právům a svobodám člověka a občana jako podstatné náležitosti demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Ústavy). Jako jeho podstatná náležitost vytváří demokratický řád lidských práv a základních svobod (čl. 23 Listiny) hodnotovou základnu právního řádu. To na rozdíl od dob minulých znamená, že základní práva a svobody již nejsou „*monologem zákonodárce*“, ale nejsou ani jen ústavně zaručeným veřejným subjektivním právem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jsou současně objektivní hodnotou (nadřazeným objektivním právem), ze které musí vycházet veškeré jednání všech větví veřejné moci (čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 4 Listiny), tvorby a aplikace práva v souladu s tímto lidskoprávním řádem nejen v oblasti práva soukromého (tradiční „*prozařování*“ – nyní výslovně § 2 odst. 1 občanského zákoníku), nýbrž i práva trestního (§ 2 odst. 4 trestního řádu jako základní zásada trestního řízení). Zákonodárce se proto při konkretizaci lidskoprávních ustanovení může pohybovat jen v rámci tohoto řádu (lidskoprávního systému). Stejně tak již nemůže vycházet pouze z dvoustranného tradičního pojetí základních práv jako vztahu mezi veřejnou mocí (zde orgány činnými v trestním řízení) a obviněným, nýbrž musí přihlížet k celému systému základních práv, který v rámci naplnění své ochranné funkce (zejména v případě čl. 6 odst. 1 Listiny –

viz níže) zahrnuje i ústavní a podústavní pozice dalších subjektů, jako jsou poškození a oběti trestných činů, jako je tomu v projednávané věci, či např. vedlejší účastníci v řízení věcech občanskoprávních [viz zejména nálezy ze dne 26. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 310/04 (N 93/37 SbNU 269), popř. usnesení ze dne 16. 8. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2490/12]. Jak již konstatoval tento soud na počátku své činnosti, je vždy nezbytné údajně porušené ustanovení o ochraně základních lidských práv a svobod (ať už je chráněno Listinou či mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy) porovnávat s jinými ústavními normami chránícími zájem druhé strany či třetích osob, zvažovat, zda vůbec došlo k omezení základního práva a svobody, a pokud ano, zda k němu došlo v takovém rozsahu, který ústavní předpisy připouštějí [viz nálezy ze dne 19. 1. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 15/93 (N 3/1 SbNU 23)]. To je zásadní otázka z hlediska určení doby, kdy ještě bude stát uplatňovat svou kompetenci *iuris puniendi*, a tím současně rezignovat na výkon své ochranné a represivní funkce či povinnosti. Proto nelze pro každý případ definovat podobu zásahu obecně, nýbrž jen s ohledem na situaci a pozici všech, kterých se týká, tak jak tomu je v případě ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu.

23. Pod tímto zorným úhlem je třeba přistupovat i k ustanovení čl. 6 odst. 1 Listiny, které zaručuje každému ochranu jeho života. Je to důsledkem tzv. ochranné funkce základních práv a svobod, jako projevu povahy moderního státu, který na sebe převzal plnění funkce zajišťování veřejného pořádku a ochrany základních hodnot společnosti, jak to odpovídá povaze civilizované společnosti a je v Listině vyjádřen jako řád lidských práv a základních svobod (čl. 23). Státní moc se proto v moderním státě vyznačuje řadou nových vlastností ve srovnání s předchozími typy mocenských forem vlády starověku a středověku. K těmto vlastnostem třeba řadit především její svrchovanost, koncentraci, kompetenční kompetenci, nepřetržitost, juridizaci, judicializaci, internacionalizaci, sekularizaci, a v neposlední řadě mocenský monopol (veřejná moc) a zákaz svémoci ze strany osob soukromého práva s výjimkou zákonem přesně definovaných případů [srov. již ustanovení § 73 až 81 pruské kodifikace z roku 1794 v *Allgemeinem Landrecht für die preußischen Staaten*, v našich podmínkách v té době např. § 36 (zákaz tzv. *eigenmächtiger Gewalt* – svévole, brání práva do vlastních rukou) v západohaličké verzi pozdějšího Obecného zákoníku občanského. V jeho konečné podobě z roku 1811 to bylo ustanovení § 19, které je jedním z historických zdrojů dnešního čl. 36 Listiny a § 12 nového občanského zákoníku)].

24. Proto mezi nezbytné prvky této konstrukce moderního státu, nyní již založeného na hodnotovém východisku systému lidských práv a základních svobod, patří na úseku trestního práva rovněž funkce ochrany, represe, prevence, hodnocení, kompenzace či regulace chování, a to rovněž v podobě právem upraveného postihu osob, které svým protiprávním jednáním porušily právo na život jiného člověka. Stát se proto formulací ústavních ustanovení o právu na život, osobní svobodu, ochranu majetku atd. nezavazuje, že pouze on sám je svou činností nebude porušovat (tzv. *negativní status*) a že do této chráněné oblasti bude zasahovat jen v mezích ústavy a zákona (zejména čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 Listiny, čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy), nýbrž právě s ohledem na mocenský monopol a zákaz svémoci bude poskytovat ochranu (tzv. *pozitivní status* jednotlivce) těmto právům, svobodám a hodnotám i v případě, že jsou narušeny jednáním někoho jiného, než je nositel veřejné moci (čl. 4, 83, 90 Ústavy, čl. 36 až 40 Listiny), avšak i tak, že se takovým porušením bude snažit v rámci jednotlivých právních odvětví, zejména správního práva či trestního práva, předcházet.

25. Z hlediska východisek pro projednávaný případ to podle Ústavního soudu znamená, že se tím do tradičního vztahu stát – pachatel dostává rovněž osoba poškozeného či oběti trestného činu nejen jako pasivní přihlížející, nýbrž s odpovídajícím procesním postavením (viz dále sub 31 až 35). Proto musí Ústavní soud (stejně jako zákonodárce – srov. § 2 odst. 4 trestního řádu) při svém rozhodování respektovat odlišné dopady (utváření nebo konkretizace základního práva, zásah do jím chráněné oblasti) tohoto vícestranného a vícerozměrného působení ustanovení Listiny v oblasti trestání a trestního řízení. Musí vycházet z toho, že zde vzájemně působí jednak plnění funkcí státu trestním zákonodárcem a orgány činnými v trestním řízení, stejně jako proti sobě stojící nároky plynoucí z odlišných ústavních lidskoprávních pozic obviněného, obžalovaného, poškozeného, oběti trestného činu či zúčastněné osoby. Proto musí mít na zřeteli, že se zde mohou v rámci uplatnění principu proporcionality střetávat kautely nadměrného zásahu do základních práv a svobod, či naopak jim nedostatečně poskytované ochrany, jako v projednávané věci.

26. Tento pozitivní závazek konečně vyplývá mimo jiné z čl. 1 a 13 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Třeba připomenout, že povinnost chránit právo na život prostřednictvím trestního práva byla výslovně zdůrazněna v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 3. 2000 ve věci *Kaya proti Turecku*, stížnost č. 22535/93, přičemž pro oblast čl. 8 Úmluvy požadoval trestněprávní ochranu již v rozsudku ze dne 26. 3. 1985 ve věci *X a Y proti Nizozemí*, stížnost č. 8970/80. Konečně to plyne z ustanovení většiny mezinárodních smluv (čl. 1 odst. 2, čl. 10 Ústavy), které s ohledem na roli státu směřují právě k tomu, aby se státy k ochraně takových práv, popř. účinnému vyšetření jejich porušování a nápravě jejich porušení zavázaly (srov. např. čl. 8 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 2 až 4, 39 Úmluvy o právech dítěte, čl. 6 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, čl. 12 až 14 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání). Mocenský monopol, a s ním spojené *ius puniendi* státu, se proto v Ústavě a Listině projevují v podobě závazků státu, z nichž pro jednotlivce v rámci právního řádu vyplývají práva, kterých se mohou v různých formách dovolávat vůči orgánům činným v trestním řízení. To se týká nejen povinnosti státu chránit tyto hodnoty formou právní úpravy (objektivní právo), nýbrž i poskytnutím prostředků k jejich ochraně dotčeným osobám (subjektivní právo), v případě usmrcení pak i nejbližším pozůstalým v postavení poškozených (§ 43 a n. trestního řádu), popř. obětí trestného činu, zejména podle zákona o obětech, tedy tam, kde se zásah do práva na život poškozeného promítá současně jako zásah do základních práv pozůstalých.

27. Proto jakkoli ústavní pořádek České republiky na rozdíl od některých jiných ústav pojem „poškozeného“ a pojem „oběti trestného činu“ výslovně neuvádí, z povahy veřejné moci takový závazek ochrany vyplývá i pro tyto subjekty, stejně jako z mezinárodních závazků České republiky (již čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy ve spojení s čl. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, popř. z dalších mezinárodních lidskoprávních úmluv – sub 26). To platí podle Ústavního soudu tím spíše, že trestní zákonodárství České republiky, opět na rozdíl od jiných států, nezná institut soukromé (čl. 80 Ústavy *a contr.*), subsidiární či akcesorické žaloby těchto subjektů pro případ, že je veřejná moc k takové ochraně povinovana zklame, či je nečinná. To se týká i obnovy řízení, s ohledem na výlučné oprávnění státního zastupitelství podávat návrh na povolení obnovy v neprospěch obviněného (§ 280 odst. 2 trestního řádu) v situaci, kdy jsou pro to dány podmínky. Tento stav však nelze

vykládat jako otevírání prostoru pro poškozené tam, kde to zákon neumožňuje, nýbrž jako přísné měřítko hodnocení monopolu veřejné žaloby (čl. 80 Ústavy) a jeho efektivního naplnění, jak to vyžaduje zákonná úprava obnovy řízení podle devatenácté hlavy trestního řádu, a to s přihlédnutím k nové obecné zásadě trestního řízení o povinnosti umožnit poškozeným plně uplatnění jejich práv v každém období trestního řízení (§ 2 odst. 15 trestního řádu, viz též náleze ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14), tedy i v řízení o obnově řízení v neprospěch obviněného (viz sub 43).

28. Vzhledem k nenahraditelnosti, a v případě zničení nevratnosti této hodnoty (lidského života), se mohou na této právní ochraně podílet osoby pozůstalé po zemřelém jako poškození či jako oběti trestného činu. I jejich procesní a hmotná práva spadají dle ustálené judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva do věcné působnosti čl. 6 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Ústavní imperativ ochrany života, jako obecně nejdůležitější společenské hodnoty, tak zavazuje státní moc k vytvoření a prosazování takového systému hmotněprávních a procesněprávních předpisů, zaručujících možnost každého domoci se přiměřené nápravy v případech porušení (resp. ohrožení) života svého či osoby jemu blízké (jak to vyžaduje např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 12. 2012 ve věci *Eremiášová a Pechová proti České republice*, ve vztahu k druhé stěžovatelce revidovaný rozsudkem ze dne 20. 6. 2013). Prostřednictvím uvedených ustanovení či mezinárodních závazků dochází k promítnutí ústavních zásad do trestního práva hmotného i procesního v podobě stále rozsáhlejšího souboru subjektivních práv jednotlivců rozdílných od práv osob, o jejichž vině a trestu se rozhoduje, neboť i do jejich životů trestní řízení nevratně zasahuje (srov. bod 15 a 16 nálezu ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14), což vyžaduje opatření k jejich ochraně. Při jakémkoliv mocenském postupu, týkajícím se tak citlivé sféry života jednotlivce, jakým bezesporu smrt nejbližší osoby je, musí orgány činné v trestním řízení ctít zásadu nápomoci k co možná nejširšímu a nejsnadnějšímu uplatňování práv poškozených a tím současně k naplnění účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1, § 2 odst. 15 trestního řádu). Taková zásada vyplývá přímo z ústavního pořádku (srov. čl. 6 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny) a uplatní se bez ohledu na tzv. podústavní úpravu formálního postavení a práv poškozených, tak jako to předpokládá čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Požadavek na účinné vyšetření trestných činů proti životu by jinak bez promítnutí této povinnosti státu do trestního řízení mohl být jinak vyprázdněn.

29. Ústavou chráněná hmotná i procesní práva obětí trestného činu proto musí být v trestním řízení respektována stejně jako ústavní pravidla a zásady, kterými stát zaručuje spravedlivý proces osobě podezřelé z jeho spáchání, jakkoli se tyto strany trestního řízení svým postavením a rolí v něm odlišují (sub 22 a 26). Při uvědomění si rizik spojených s případnou kolizí ústavních práv všech osob dotčených trestním řízením Ústavní soud zdůrazňuje nutnost nalezení ústavně přijatelného kompromisu v jejich současné ochraně [srov. např. náleze ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.) nebo náleze ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.)]. To platí nejen na úrovni obecné právní úpravy, nýbrž i v konkrétních řízeních, v nichž tak soudy musí obezřetně dbát své povinnosti ochrany všech základních práv (čl. 4 Ústavy) a volit v rámci jim poskytnutých kompetencí postup omezující práva obětí toliko v nezbytné míře. Zvláště v případech soudní ochrany základních lidských práv platí, že ani zákonodárce nemůže zakotvením zvláštních procesních prostředků zvýhodnit jednu ze stran řízení, aniž by se taková úprava opírala o přiměřený hmotněprávní důvod (pouze obviněnému může být uložena trestní sankce, má právo na obhajobu a řadu dalších procesních oprávnění, orgány činné

v trestním řízení musejí respektovat ústavní kautely řádného procesu) a vyvažovala tak omezení ochrany ústavních práv ostatních účastníků. Mimořádná společenská hodnota práv chráněných čl. 6 a čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 2 až 4 Úmluvy tak klade na procesní úpravu jejich ochrany vyšší nároky (zemřelá osoba již není subjektem práv), jakkoliv to může v praxi znamenat kupř. určité rozmělnění jinak žádoucí jednoduchosti postupů v trestním řízení. Právní jistotě posilované jinak žádoucími jednoduchými, stručnými a zpravidla bezvýjimečnými procesními předpisy proto nelze obětovat možnost účinnější ochrany tak důležité hodnoty, jakou je lidský život nebo důstojnost člověka. Ústavní soud v této souvislosti poznamenává, že v projednávané věci se zaměřuje jen na dotčené základní právo, neboť Rada Evropy ve Směrniciích Výboru ministrů ze dne 20. 3. 2011 (dále jen „Směrnice“) kromě práv a svobod uvedených v čl. 2 Úmluvy zdůrazňuje rovněž zvláštní ochranu práva a svobod plynoucích z čl. 3, čl. 4, čl. 5 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy (viz Směrnice *Eradicating impunity for serious human rights violations*, část II bod 3 – dostupná na https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Publications/Impunity_en.pdf).

Výklad závazku ochrany života pak Směrnice (část V bod 1) pojímají jako absolutní povinnost státu zahájit mimo jiné účinné vyšetřování v případě usmrcení jednotlivce, ať již ze strany státu nebo soukromé osoby, a ve všech případech podezřelého úmrtí, stejně jako v případě, kdy není jisté, zda osoba zemřela a jsou zde důvody pro pochybnosti o příčinách úmrtí, jako např. v případech nedobrovolného či násilného zmizení (enforced disappearance).

30. Vzhledem k existenci principu dělby moci v českém ústavním pořádku, a mimořádné důležitosti co nejšířší ochrany lidského života, vyplývají z uvedených ustanovení pozitivní závazky pro každou ze složek státní moci. S ohledem na výhradu zákona pro jakýkoliv mocenský postup (srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny, popř. čl. 8 odst. 2 Listiny), bez něhož si účinnou ochranu lidského života lze jen stěží představit, je zákonodárce povinen vytvořit systém jak hmotněprávních, tak procesněprávních zákonných předpisů, které dají každému k dispozici prostředky, jimiž bude možné se domoci účinné právní ochrany jeho života a přiměřené nápravy v případech porušení jeho práv. V případě pochybností o jejich výkladu je pak třeba je vykládat ve prospěch uplatnění práva na soudní a jinou právní ochranu. Pro orgány moci výkonné (zejména policejní orgány a orgány veřejné žaloby) vyvstává z uvedených článků zejména povinnost aplikovat ústavní a zákonné předpisy tak, aby vždy došlo k co nejpřesnějšímu objasnění okolností všech případů, dokud nelze vyloučit podezření porušení práva na život (srov. bod 51 nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14, podrobněji k podmínkám účinného vyšetřování z novějších přehledů judikatury srov. Schabas, W. A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford University Press 2015, s. 134 n., popř. jejich shrnutí v citovaných Směrniciích, část VI Kritéria účinného vyšetřování). V tomto směru ustálená judikatura zdůrazňuje o právu na účinné vyšetřování (*effective inquiry*), které musí být přístupné i rodinným příslušníkům oběti (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 2009 ve věci *Golubeva v. Rusko*, stížnost č. 1062/03). Soudy, a to nikoliv pouze v trestním řízení, pak musí s ohledem na uvedená ustanovení ústavního pořádku v rámci svých kompetencí chránit všechny nároky poškozených vyplývající z čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy, a tím mimo jiné provádět kontrolu splnění uvedených povinností ze strany orgánů moci zákonodárné a výkonné. Tato jejich povinnost vyplývá přímo z čl. 4 Ústavy a k jejímu splnění mají k dispozici poměrně široký katalog ústavních procesních zásad spravedlivého soudního rozhodování (srov. zejména hlavu pátou Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy), jejichž přímá aplikace jim ukládá interpretovat

právní předpisy jen v souladu s ústavními kautelami práva na spravedlivý proces, popř. obracet se na Ústavní soud s návrhem na zrušení těch ustanovení, které takový výklad neumožňují, nenastane-li výjimečná situace, kterou řešil Ústavní soud v podobě výkladu *contra legem* [srov. např. náleze ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z procesního hlediska tak musí vždy volit takové postupy, které umožňují ochranu uvedených práv stran trestního řízení v největší možné míře (čl. 36 odst. 1 Listiny) a naopak restriktivně vykládat a aplikovat takové procesní normy, které ochranu uvedených práv znemožňují (zde konkrétně § 286 trestního řádu – viz níže).

31. V případech podezření z trestné činnosti proti životu sleduje pak souhrn práv poškozených, vyplývajících z uvedených článků, obvykle jeden ze dvou hlavních účelů, které byly vymezeny již v roce 1985 v Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci (Declaration on Basic Principles for Victims of Crime and Abuse of Power ze dne 29. 11. 1985 – dostupné na <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?OpenElement>) a na ni navazujících dokumentech. Prvním účelem je využití organizačních, finančních a odborných zdrojů státu k objasnění všech relevantních okolností podezřelých úmrtí. Státní moc je povinna tento cíl v maximální možné míře naplňovat přinejmenším do doby, než je mimo rozumné pochybnosti vyloučena jakákoliv možnost vést proti potenciálnímu pachateli trestní řízení s odsuzujícím výsledkem. Ani touto podmínkou však nemusí být povinnosti státních orgánů vůči obětem vyčerpány, jakkoli státu ve vztahu k poškozeným, či obětem trestného činu, nevzniká povinnost pomáhat při uplatňování jejich nároků v jiných řízeních, neboť by se tím dostal za hranici vymezenou právem na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, a ústavní povinností toto postavení v řízení respektovat (čl. 96 odst. 1 Ústavy). V případech mimořádně citlivě vnímaných úmrtí pak dle Ústavního soudu nelze přehlížet ani důležitost aspektu společenských, mravních a psychologických dopadů „pouhého“ objasnění takové trestné činnosti na životy poškozených, bez ohledu na jeho nepromítnutí do jejich právního postavení. Účel trestního řízení, vymezený v ustanovení § 1 trestního řádu, obsahuje i samostatný prvek náležitého zjištění trestné činnosti, neboť jeho cílem by mělo být rovněž ukázat, že usmrcení nebude tolerováno (Schabas, W. A., cit. dílo, s. 136). Nejdůležitějším odrazem uvedených povinností státu je právo poškozených na účinné vyšetřování, zavazující především orgány moci výkonné, které je vhodné, důkladné, nestranné a nezávislé, bez zbytečných průtahů a pod veřejnou kontrolou (*adequacy, thoroughness, impartiality and independence, promptness, public scrutiny* – viz výklad Směrnice, část VI). Z toho plyne, že v případě, kdy nebude jeho výsledků využito podle ústavních pravidel (čl. 80 Ústavy a čl. 39 Listiny – podání žaloby v případech a v mezích stanovených zákonem, čl. 40 odst. 1 Listiny – postavení před nezávislým a nestranným soudem, čl. 38 odst. 1 Listiny – rozhodování zákonným soudcem atd.) v rámci trestního řízení, není povinností státu učiněno zadost. Něco jiného by vedlo k závěru, že stát, který neumožňuje poškozeným hájit jejich práva a zájmy před soudem, vlastně nepřímo pokračuje v jejich porušování.

32. V určitých případech však nutno dovést, že povinnost objasnit okolnosti protiprávního jednání proti životu má v rámci svého postavení (nezávislost, nestrannost – čl. 81 až 82 Ústavy, čl. 36 odst. 1 Listiny) i soudní moc, a to ve všech druzích řízení (kupř. prováděním výslechu svědků či znalců). Objasnění zvlášť citlivých případů úmrtí před soudem je důležité rovněž s ohledem na zásady nezávislosti soudního rozhodování a veřejnosti všech soudních jednání (čl. 96 Ústavy a § 286

trestního řádu). Tam, kde se předmět soudního řízení věcně dotýká otázek spojených s takovým objasněním, jsou soudy povinny se jím zabývat, nebrání-li jim v tom ústavně konformní právní překážka. Takovou překážkou však nemůže být pouhá domněnka, že osoba zúčastněná na trestním řízení využije svého ústavního práva, dokud tato možnost, plynoucí z objektivního ústavního práva, nebude skutečně oprávněným subjektem využita [názorně srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 7. 2006 ve věci *Balšán proti České republice* (stížnost č. 1993/02) a na něj navazující náleze ze dne 2. 7. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/07 (N 122/50 SbNU 57)]. Vymáhání tohoto práva co nejpřímější a nejkratší cestou, a nezatěžování poškozených nutností vést další soudní či obdobná řízení, jsou v tomto směru rovněž důležité hodnoty.

33. Rozměr povinnosti státu objasnit možná porušení práva na život se pak bude nutně odvíjet od šíře potenciálně známých skutkových okolností, které mohou mít ve vztahu k prošetřovanému úmrtí objasňující roli, zejména mohou-li sloužit jako procesně použitelný důkaz v trestním nebo jiném řízení. Je-li pak objevena kdykoliv v budoucnu, tedy i po pravomocném skončení trestního stíhání, nová skutečnost důležitá pro objasnění trestného činu, dostává povinnost státu tento čin vyšetřit nový rozměr v případě, kdy soud dojde k závěru, že taková nová skutečnost (ve spojení s jinými) splňuje požadavky kladené trestním řádem na důvody obnovy řízení (viz níže sub 45). Tato povinnost nevyhnutelně přechází do všech právním řádem předvídaných typů trestního řízení. Všechna uvedená práva se tak přiměřeně uplatní i v řízení o povolení obnovy řízení (§ 2 odst. 15 trestního řádu), resp. před jeho formálním zahájením návrhem státního zástupce.

34. Z uvedeného Ústavní soud dovozuje, že každý jedinec, dovolávající se ochrany nároků vyplývajících z čl. 2 Úmluvy a čl. 6 Listiny, má právo na přezkoumatelné vyjádření příslušného státního orgánu (policejního, soudního, atd.) ohledně toho, jaké skutkové okolnosti byly v jeho věci zjištěny, popř. z jakého důvodu nebyly zjištěny další, a jaký mocenský postup lze při znalosti uvedeného souhrnu okolností dále uplatnit. V žádném období trestního řízení (§ 2 odst. 15 trestního řádu) nemůže žádný orgán státní moci klást na cestu k důkladnému prošetření všech důležitých okolností a ústavně konformnímu právnímu posouzení zjištěných okolností procesní překážky, pokud jimi chráněný právní účel nedosahuje svoji váhou hodnoty základních práv poškozených.

35. Druhým účelem, k němuž práva poškozených směřují, je pak logické a ústavně konformní promítnutí zjištěných skutkových okolností do individuálních právních aktů státní moci (usnesení, rozsudků, apod.). V řízení o ústavních stížnostech proti trestnímu řízení může pak Ústavní soud tento účel chránit zásadně pouze v případech zřejmé svévole či libovůle, vyjadřující neúctu k lidskému životu, anebo v případech takového porušení principů spravedlivého soudního (či obdobného) řízení, které by v daném konkrétním případě fakticky znemožňovalo možnost ochrany některých nároků vyplývajících z čl. 6 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Ústavní pořádek však nezakládá nárok na přezkoumání skutkových závěrů ze strany Ústavního soudu. Ústavní soud ustáleně setrvává na závěru, že posouzení otázky viny konkrétní osoby spadá pouze do pravomoci obecných soudů (srov. čl. 40 odst. 1 Listiny a čl. 90 Ústavy). Poškození tedy nemají právo na hodnocení zjištěných okolností v jejich prospěch. Neodmyslitelnou součástí českého ústavního pořádku je naopak přísná aplikace zásady *presumpce neviny*, popř. zásady *in dubio pro reo*, v trestním řízení a užití obdobných zásad v jiných řízeních, aby nikdo nemohl být bez dostatečného důvodu stigmatizován veřejným prohlášením o vině

za cizí úmrtí. Jak vyplývá z výše uvedeného, je Ústavní soud garantem ústavnosti a spravedlnosti postupu co možná nejúplnějšího objasňování skutkových okolností každého případu. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva pak lze ve výjimečných případech dovodit povinnost Ústavního soudu zasáhnout toliko v případě uložení trestu zcela zjevně neadekvátního (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 12. 2007 ve věci *Nikolova a Velichkova proti Bulharsku*, stížnost č. 7888/03).

VI.

Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

36. Vzhledem ke všemu výše uvedenému došel Ústavní soud k závěru, že napadeným rozhodnutím došlo k zásahu do práv stěžovatelek, odvozených z ustanovení čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Oprávněnost tohoto zásahu pak musí, s ohledem na velmi obecné vyjádření obou ustanovení, vyplývat především z výše uvedených závěrů rozhodovací činnosti Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. V daném případě prozatím zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že se poškozený stal obětí vraždy. V takové situaci vznikla státu povinnost, jak již bylo odůvodněno, provést účinné vyšetřování takového zločinu, které musí splňovat řadu požadavků (srov. např. bod 18 usnesení ze dne 29. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 2886/13 nebo bod 56 nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14). Ústavní soud však nepřisvědčil stěžovatelkám v jejich tvrzení, že k takové situaci při vyšetřování došlo, neboť v projednávané věci předchozí řízení bylo v roce 2006 pravomocně skončeno. Následně v důsledku nalezení těla poškozeného bylo učiněno zadost potřebnému zjištění, zda došlo k vraždě a jakým způsobem se tak stalo. Další postup, včetně hodnocení účinnosti vyšetřování, bude – s ohledem na předchozí zastavení řízení v roce 2006 – úkolem městského soudu až v případě povolení obnovy řízení.

37. Ústavní soud se dále zaměřil na výše popsany postup městského soudu, kterým v neveřejném zasedání podle § 283 písm. c) trestního řádu, z důvodu vyloučení obnovy v neprospěch obviněného podle § 279 trestního řádu, zamítl návrh městského státního zástupce na povolení obnovy řízení. Podle městského soudu nebylo možné předmětné trestní řízení obnovit z důvodu překážky věci rozhodnuté, založené odsouzením obžalovaného Š. pro zpronevěru peněz poškozeného (rozsudek městského soudu ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. 47 T 8/2007). Tím mělo být znemožněno jeho stíhání pro tzv. loupežnou vraždu podle ustanovení § 219 odst. 2 písm. h) trestního zákona, neboť za jednání naplňující znak obohacení pachatele, který tuto kvalifikovanou skutkovou podstatu odlišuje od tzv. prosté vraždy (ustanovení § 219 odst. 1 trestního zákona), byl již zmíněný obžalovaný odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 6,5 roku. Obnova trestního řízení pro prostou vraždu pak byla podle městského soudu vyloučena z důvodu uplynutí šestileté lhůty podle ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že na tento argument vůbec městské státní zastupitelství jakýmkoliv žádným způsobem nereagovalo.

38. Takové odůvodnění ze strany městského soudu však v dané věci neobstojí. Především městský soud zcela pominul, že trestní řízení bylo vedeno proti dvěma obžalovaným (viz znění obžaloby sub 2), přičemž nevysvětlil, jakým způsobem uvedená překážka brání vedení obnoveného trestního řízení proti druhému obžalovanému, a tím i možnému objasnění celé věci s důsledky pro právní postavení poškozených pro jiná řízení.

39. Ztotožnit se však Ústavní soud nemůže ani s právní argumentací městského soudu. Relevantní část ustanovení § 279 trestního řádu zní: „*Obnova v neprospěch obviněného je vyloučena, jestliže a) trestnost činu zanikla, b) uplynula lhůta v délce jedné poloviny promlčecí doby trestného činu, o kterém se vedlo trestní stíhání (...)*.“ V projednávané věci je rozhodným okamžikem vydání zprošťujícího rozsudku vrchního soudu ze dne 30. 8. 2006 sp. zn. 8 To 76/2006. Promlčecí doba v případech tzv. prosté vraždy je 12 let [ustanovení § 67 odst. 1 písm. b) trestního zákona], v případech tzv. loupežné vraždy činí pak 20 let [ustanovení § 67 odst. 1 písm. a) trestního zákona]. Již z jazykového výkladu vyplývá, že polovina promlčecí doby, uvedená v písm. b) citovaného ustanovení, se určuje podle trestného činu, o kterém se trestní řízení v minulosti vedlo, a tedy podle jeho původní právní kvalifikace, pro kterou byli oba obžalovaní postaveni před soud, a nikoliv podle právní kvalifikace, podle které řízení před soudem v jejich věci skončilo, jak rovněž argumentoval městský soud. Městský soud v této souvislosti pominul rovněž svou povinnost zaujmout stanovisko k dopadům § 288 odst. 2 trestního řádu na výklad předmětného ustanovení v projednávané věci.

40. Dovětek v § 279 písm. b) trestního řádu – „*o kterém se vedlo trestní stíhání*“ – je nutno respektovat z hlediska výkladu výpočtu doby, po kterou je možno obnovit trestní řízení v neprospěch obviněného. Dle Ústavního soudu tak pro náležitou ochranu práv stěžovatelek bylo třeba vyjít z promlčecí doby skutku, pro nějž byl obviněný postaven před soud, tedy z kvalifikace skutku v původním trestním stíhání (*lex specialis*). Lze v této souvislosti souhlasně poukázat i na závěry komentářové literatury, kde se ke vztahu obou ustanovení mimo jiné uvádí: „*Právní úprava zde [pro aplikaci ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu] na rozdíl od případů upravených pod písmeny a) nebo c) § 279 nepřevzala dosavadní praxi (celé) promlčecí doby stanovené na trestný čin, podle něhož má být skutek posouzen po povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného, ale vychází z původně použité (byť možná nesprávně) právní kvalifikace*“ (viz ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3397).

41. Aplikováno na projednávaný případ, u obou obžalovaných tak lhůta podle ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu uplyne dne 30. 8. 2016 [viz k tomu bod 3 – zastavení trestního stíhání podle § 226 písm. c) trestního řádu], kdy byli oba obžalovaní jejich obvinění pravomocně zproštěni. Závěr městského soudu o nemožnosti obnovy trestního stíhání proto představuje podle Ústavního soudu pro stěžovatelky zásah do jejich ústavně zaručeného práva na soudní ochranu, a to jednak pro nesprávný výklad relevantních ustanovení trestního řádu (viz výše) a především pro nepřezkoumatelnost s ohledem na chybějící vysvětlení, z jakého důvodu by mohla překážka odsouzení jednoho obžalovaného vyloučit obnovu trestního stíhání dalších obžalovaných.

42. Tímto způsobem městský soud nepřípustně omezil právo stěžovatelek na soudní řízení, v němž by mohlo dojít k objasnění okolností vraždy poškozeného a tím zlepšení jejich právního postavení (viz bod 23). To se navíc promítlo rovněž do způsobu projednání návrhu na obnovu řízení, kde bylo postupováno podle § 283 písm. c) trestního řádu, tedy v neveřejném zasedání, ačkoli § 286 trestního řádu požaduje veřejné zasedání, nejde-li o důvody uvedené v § 279 písm. a) až c) trestního řádu. Jak však bylo ukázáno výše, tento závěr městského soudu neobstojí, neboť tato lhůta dosud neuplynula. Proto třeba uzavřít, že tímto postupem bylo ve vztahu ke stěžovatelkám porušeno jejich právo účastnit se na projednání věci ve veřejném zasedání s možností uplatnit práva osob s postavením poškozené osoby, popř. oběti trestného činu (čl. 38

odst. 2 Listiny). Za jiných okolností než v případě jejich vlastní aktivity by tak před nimi toto rozhodnutí, zasahující do jejich postavení, zůstalo prakticky skryto. Zde Ústavní soud odkazuje na svůj náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10, ve kterém (byť v jiném kontextu) zdůraznil potřebu respektování institucionálních záruk spravedlivého procesu (též požadavek kontradiktornosti a rovnosti účastníků) jako klíčový atribut spravedlivého řízení před soudem. Kontradiktornost se přitom v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování, ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim [viz např. náleze ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. I ÚS 2971/09 (N 28/56 SbNU 315)], což bylo v uvedeném nálezu vztaheno i na řízení o povolení obnovy v trestních věcech. V souvislosti s projednávanou věcí Ústavní soud připomíná, že rovností „zbraní“ nutno rozumět i práva těch, kteří v důsledku smrti poškozeného nastupují v řízení na jeho místo, avšak mohou uplatňovat jen ta práva, která odpovídají jejich postavení poškozených (viz též sub 23 a 27).

43. Tímto výkladem a postupem § 279 písm. b) trestního řádu tedy městský soud následoval pochybení městského státního zastupitelství a porušil práva stěžovatelek na účast v řízení o povolení obnovy. Nedodržel tak kromě výše (sub 41) uvedených ustanovení Listiny, a jí provádějících ustanovení trestního řádu, i obecnou zásadu trestního řádu vloženou do trestního řádu zákonem č. 45/2013 Sb., v podobě doplnění § 2 o odstavec 15, který je třeba ústavně konformně vykládat tak, že se pod „obdobím řízení“ rozumí rovněž jednotlivé fáze řízení o obnově, tedy včetně řízení o povolení obnovy, stejně jako o jiných mimořádných opravných prostředcích, tak jak to odpovídá ochranné funkci základních práv (viz zejména obecná východiska sub 22 a 24).

44. Za nepřipadný v této souvislosti považuje pak Ústavní soud i závěr městského soudu, že v případě, kdy uvedená lhůta uplyne dne 30. 8. 2016, nebude moci s velkou pravděpodobností dokončit řízení o povolení obnovy řízení do tohoto data, a to z důvodu zákonných překážek a předpokládané procesní aktivity obžalovaných. Předně byl takový názor založen na řetězení neověřitelných domněnek městského soudu ohledně předpokládaného obstrukčního postupu obžalovaných, kterým podmiňuje možnost objasňování a stíhání trestných činů, a to v rozporu se zásadou oficiality. Jakkoliv může být takový názor snad i podepřen praktickými zkušenostmi konkrétního soudce, nelze obecně takovýmto způsobem předjímat výsledek celého řízení (viz k tomu judikáty Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu uvedené sub 29), a podstatně tak ztížit opatření a provedení nových důkazů ve veřejném zasedání podle pravidel § 286 trestního řádu a zcela tudíž rezignovat na objasnění věci (byť dosud pravomocně nerozhodnuté) ku prospěchu právního postavení poškozených, nemluvě o stavu morálním a psychickém (viz bod 20). A to tím spíše, zbývala-li ve chvíli podání návrhu městského státního zástupce k provedení předmětného řízení doba delší než půl roku, nehledě na skutečnost, že městský státní zástupce měl pro podání tohoto návrhu dobu ještě podstatně delší.

45. Stejně tak považuje Ústavní soud za ústavně nepřijatelné hypotetické úvahy městského soudu stran hodnocení nových důkazů, a to zejména z toho důvodu, že takovéto hodnocení může soud provést toliko ve veřejném zasedání, kde se strany řízení mohou ke všem jednotlivým důkazům a vztahu mezi nimi vyjádřit (srov. ustanovení § 286 odst. 1 a 2 trestního řádu, dále již citovaný náleze sp. zn. III. ÚS 608/10 – sub 42).

46. Podstatné je v tomto směru rovněž to, že provedené hodnocení důkazů je svým obsahem v zásadě nepřezkoumatelné, neboť vůbec neporovnává konkrétní obsah dříve

provedených důkazů s důkazy nově získanými, jak to vyžaduje náleží Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 62/04, podle kterého se v řízení o obnově nepřezkoumává zákonnost a odůvodněnost původního rozhodnutí, ale posuzuje se výlučně otázka, zda nové skutečnosti či důkazy dříve neznámé ve spojení s důkazy již provedenými mohou odůvodnit jiné než původní pravomocné rozhodnutí o vině a trestu. Obecné soudy tedy nemohou bez dalšího převzít nově tvrzené skutečnosti či důkazy, aniž by je hodnotily ve vztahu ke skutečnostem a důkazům, z nichž povstalo původní skutkové zjištění. Jako příklad lze uvést kupř. stěžovatelkami vznesený argument pro hodnocení věrohodnosti svědkyně Š. (srov. str. 9 až 11 rozsudku městského soudu ze dne 27. 4. 2006 č. j. 48 T 4/2006-2160), která popsala způsob usmrcení poškozeného, podobně jako odborné zkoumání jeho tělesných pozůstatků, jehož závěry svědkyně v době své výpovědi znát nemohla. Z toho důvodu bylo dle Ústavního soudu žádoucí provést opětovný výslech důležitých svědků (popř. i jejich znalecké zkoumání) při snaze blíže objasnit v původních rozsudcích popsané rozpory v její výpovědi, a posoudit obsah všech nových i starých provedených důkazů ve vzájemných souvislostech, což však bylo možné jen ve veřejném zasedání, které však provedeno nebylo.

47. Ústavní soud v této souvislosti nemohl bez povšimnutí přejít skutečnost, že ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu fakticky může otevírat prostor významnému oslabení ochrany nároků vyplývajících z čl. 6 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Lhůta upravená v tomto ustanovení zakotvuje časové omezení procesního oprávnění státu obnovit trestní řízení v neprospěch obviněného. Na rozdíl od promlčecí doby, jejíž uplynutí je v případech trestných činů proti životu v podstatě jediným důvodem zániku trestnosti podle ustanovení § 279 písm. a) trestního řádu, nepočítá zákon ani související judikatura s možností stavění či přerušování této lhůty. Dle judikatury obecných soudů musí být do konce této lhůty obnova pravomocně povolena (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2013 sp. zn. 7 Tz 83/2012 nebo usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 7. 2002 sp. zn. 4 T 137/2002).

48. Při takovém výkladu je třeba přiznat, že oprávnění státu stíhat trestné činy v obnoveném řízení může být významně podmíněno procesní součinností obviněného, v jehož neprospěch má být toto řízení vedeno. Ze sněmovních tisků (Tisk č. 383/1999 a Tisk č. 785/2000, Poslanecká sněmovna, III. volební období, pozdější zákon č. 265/2001 Sb.) přitom důvod doplnění § 279 trestního řádu o toto ustanovení, stejně jako konstrukce tohoto vylučovacího důvodu, nejsou nijak zřejmé. Ústavní soud však při svém rozhodování není vázán na případné úvahy z oblasti trestní legislativní politiky, důvodové zprávy, vystoupení členů komor, hodnocení dopadů regulace atd. (čl. 88 odst. 2 Ústavy), jakkoli mohou být pro pochopení záměrů zákonodárce přínosné. Rozhodující je samotný text napadeného ustanovení a možnost jeho ústavně konformního výkladu. Neshledal-li proto senát důvod k postupu podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu (sub 49 a 50), jako v projednávané věci, byl povinen řídit se ustanovením § 279 písm. b) trestního řádu.

49. Jak bylo v ustálené judikatuře konstatováno (srov. již usnesení ze dne 26. 2. 1997 sp. zn. II. ÚS 361/96), z čl. 39 a čl. 40 odst. 1 Listiny lze dovodit charakteristický znak moderního právního státu, podle kterého vymezení trestného činu, stíhání pachatele a jeho potrestání, je věcí vztahu mezi státem a pachatelem trestného činu. Zákonodárce se v roce 2001 cestou čl. I bod 206 zákona č. 265/2001 Sb. rozhodl, že důvody, vylučující rozhodnutí o obnově řízení, doplní o další, který se uplatní v situaci, kdy

v předchozím řízení byl obviněný zproštěn viny, a řízení bylo zastaveno. V takovém případě jde o sebeomezení *iuris puniendi* státu z hlediska jeho kompetence stanovit, co je trestným činem a jaký trest, popř. jinou újmu na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (čl. 39 Listiny). Tento postup se sice může dostat do rozporu s výše uvedenou povinností trestat jednání narušující základy státu a společnosti včetně základních práv a svobod člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), o tento případ však v tomto ustanovení nejde. Zákonodárce pouze stanovil lhůtu, po jejímž uplynutí již nebude takové obvinění možno znovu před soudem vznášet ani v případě, že by pro to byly podmínky stanovené v § 278 odst. 2 trestního řádu (součást negativního statusu obviněného). To není v rozporu s čl. 40 odst. 5 Listiny, který jako výjimku z principu *ne bis in idem* použití mimořádných opravných prostředků připouští. Je věcí v demokratických volbách legitimovaného zákonodárce, aby o takové možnosti formou zákona rozhodl, nebo ji naopak nevyužil (srov. k tomu jiný postup zákonodárce Slovenské republiky v § 395 a § 396 odst. 2 zákona č. 301/2005 Zb., trestný poriadok, který zachoval původní úpravu bez tohoto benefícia pro zproštěného obviněného). Je třeba poznamenat, že trestní řády dalších států obnovu řízení v neprospěch obviněného neumožňují, nebo umožňují jen v omezené době, anebo ze zvláštních důvodů – např. pouze v případě osvobození v důsledku trestného činu, korupce, jiný je přístup v případě odsouzení v jiném státě, popř. jiném členském státě Evropské unie atd. Rovněž mezinárodní závazky České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy) neobsahují nějaká další omezení pro zákonodárce. To platí zejména pro čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, který stanoví širší prostor pro uvážení vnitrostátního zákonodárce, když oproti čl. 14 odst. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech výslovně zmiňuje v rámci úpravy principu *ne bis in idem* osvobození v řízení podléhajícím pravomoci „této“ státu.

50. „Dvojitý“ souzení a trestání (odsouzení) je v podmínkách České republiky možné pouze „v souladu se zákonem“ (čl. 40 odst. 5 Listiny), který zase musí respektovat výše zmíněné systémové pojetí řádu lidských práv a základní svobod, včetně stupňování důsledků trestního stíhání a proporcionality jeho výsledku. Je rozdíl mezi obnovou řízení v případě pokračování v řízení vedeného a ukončeného před nezávislým a nestranným soudem podle § 278 odst. 2 trestního řádu a v případě, kdy bylo stíhání zastaveno již usnesením státního zástupce, stejně jako je rozdíl v zárukách negativního statusu obviněného a plněním povinností státu k ochraně řádu lidských práv a základních svobod v rámci pozitivního statusu poškozeného. Stát tak nepřekračuje meze dané zásadou *ne bis in idem* pro sebe, nýbrž v zájmu ochrany práv poškozených a obětí trestného činu. V projednávané věci však nebylo třeba, s ohledem na dopady záruk negativního statusu obviněného, posuzovat případný dopad ustanovení § 71 odst. 1 zákona o Ústavním soudu na projednávanou věc, a to již z toho důvodu, že řízení o ústavnosti § 279 písm. b) trestního řádu by nemohlo fakticky proběhnout dříve, než by tato lhůta (30. 8. 2016) uplynula, takže pro projednávanou věc by to již bylo nepoužitelné, nehledě na to, že se pro ni ani nedá použít, když počítá (stejně jako § 314h trestního řádu) jen se situací, kdy se proti odsuzujícímu dosud nevykonanému rozsudku brání ústavní stížností odsouzená osoba.

51. Konečně je třeba uvést, že výkladem této lhůty sice bylo zasaženo do výše uvedených práv stěžovatelek, nicméně k tomuto zásahu by došlo i v případě, kdyby městský soud vyložil § 279 písm. b) trestního řádu bez uvedených pochybení. Toto ustanovení může vést v praxi ke zkrácení doby, ve které může poškozený či oběť trestného činu oprávněně očekávat možnost postižení osoby obviněné ze závažného porušení oné zvláštní skupiny základních lidských práv. Rezignací státu na obnovení řízení v neprospěch obviněného je tak tato možnost omezena, nicméně to nelze považovat za rezignaci státu na jeho povinnost takové porušení základních lidských práv účinně vyšetřit a postihnout. Předpokladem obnovy řízení v neprospěch obviněného je, že takový pokus již učinil; navíc uvedené ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu další pokus při splnění podmínek podle § 278 odst. 2 a § 279 písm. b) nevylučují, pouze časově omezují. Proti této konstrukci lze mít námitky legislativně technické a především právně politické povahy, což však není předmětem kognice Ústavního soudu. Současně ji nelze podle názoru třetího senátu Ústavního soudu považovat samu o sobě za neústavní s ohledem na výše zdůrazněnou potřebu vícerozměrného hodnocení ochrany základních práv a svobod (sub 22 a 24).

52. Ústavní soud proto po zjištění, že zde není důvod pro postup podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, posoudil zachování ústavnosti samotného výkladu § 279 písm. b) trestního řádu. Je třeba konstatovat (viz výše), že tato nijak blíže nezdůvodněná novelizace § 279 trestního řádu sice vzbuzuje pochybnosti o jejím účelu a smyslu. Nicméně z hlediska toho, co je zapsáno v předmětném ustanovení, výkladové potíže nevznikají, a proto bylo nutno přisvědčit závěrům městského soudu. Písmeno b) bylo zařazeno do ustanovení § 279 trestního řádu, o kterém není pochyb (podle maximy *noscitur a sociis*), že reguluje pouze situace, ve kterých již stát nemůže rozhodnout o obnově řízení v neprospěch obviněného, tedy nestačí pouze podat návrh a tím projevit vůli pokračovat v plnění ochranné funkce. V případě, že by postačoval pouze návrh na zahájení řízení, jak je to obvyklé v řízeních v oblasti správního práva, muselo by to být výslovně uvedeno ve zvláštním ustanovení, neboť návrh § 279 trestního řádu by následně nepostihovalo výlučně situace, které jsou spojeny s výlukou obnovy trestního stíhání. Jakkoli vyloučení obnovy za těchto podmínek může vzbuzovat různé pochybnosti a podezření, jeho smysl je zřejmý. Pojmeme „obnova“ se rozumí v tomto případě pravomocné rozhodnutí o jejím povolení, tedy jeho konkrétní výsledek, a nikoli pouze úkony, které k němu vedou. Jde o „holou“ lhůtu, na jejíž běh (přerušení, stavění) nemají – jako by měly v případě promlčecí doby – vliv úkony orgánů činných v trestním řízení vedoucí k obnovení trestního stíhání, stejně jako jednání obviněného, jak to předpokládal trestní zákon v § 67 odst. 2 a 3.

53. Na běhu této lhůty se tak může projevit možnost obstrukčního jednání bez důsledku stavění či přerušení, stejně jako časové nároky na provedení řízení, včetně rozhodování o stížnosti proti povolení obnovy, řízení o ústavní stížnosti a řízení podle § 314h trestního řádu. V projednávané věci o tom nebylo sporu, a fakticky se na tom shodují vyjádření městského státního zastupitelství, městského soudu i stěžovatelek. V důsledku toho, že tato lhůta s promlčením podle § 67 trestního zákona (v rozhodném znění) souvisí jen odvozením svého výpočtu, avšak není nějakou další promlčecí dobou z hlediska povahy, následků, počátku, trvání a konce (v takovém případě by to vyžadovalo změnu trestního zákona), nelze na ni použít ta ustanovení § 67 trestního zákona, která upravují doby, které se do promlčení nezapočítávají nebo případy, kdy se její běh přerušuje a začíná znovu (§ 67 odst. 2 až 4 trestního zákona). Jak však bylo

uvedeno, jde o lhůtu, která není určena bezprostředně obviněnému, nýbrž orgánům činným v trestním řízení.

54. Stěžovatelky dle Ústavního soudu nemají s ohledem na čl. 80 Ústavy ve spojení s § 280 odst. 2 trestního řádu právo žádat před soudem obnovu řízení v neprospěch obviněného, neboť jde o monopol veřejné žaloby. Stejně tak nemohou mít s ohledem na postavení v řízení stejná práva jako obviněný (sub 25, 29, 40). Byl-li však v projednávané věci návrh podle § 280 odst. 2 trestního řádu oprávněnou osobou, tedy městským státním zástupcem podán, měly právo být informovány, určit si zmocněnce pro řízení a účastnit se veřejného zasedání v procesním postavení poškozených. V důsledku nerespektování těchto požadavků, v rozporu s ústavními kautelami práva na spravedlivý proces, došlo k zásahu do jejich ústavně zaručených práv. Ústavní soud je s ohledem na výše popsání práva poškozených toho názoru, že v případech trestných činů proti životu bylo z povahy věci samé nezbytné, aby státní zástupce nebo soud, pořádající veřejné zasedání v řízení o povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného, informovaly poškozené o jeho konání a daly jim možnost v jeho průběhu uplatnit svá procesní práva (zejména právo nechat se zastoupit zmocněncem, právo vyplývající analogicky z ustanovení § 212a trestního řádu, právo vyjadřovat se k důkazům, právo klást otázky svědkům, apod.). Ačkoliv zákon s účastí poškozeného v řízení o povolení obnovy řízení výslovně nepočítá, lze za ústavně konformní výklad procesních ustanovení této části trestního řízení považovat pouze ten, který taková procesní práva pozůstalým poškozeným zaručuje. Opačný výklad by vedl k neodůvodněnému omezení uvedených procesních práv, sloužících jako prostředek ochrany hmotných práv vyplývajících z čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy, neboť i řízení o povolení obnovy řízení v neprospěch pachatele se dotýká jejich oprávněných zájmů.

55. Jen pro úplnost Ústavní soud podotýká, že ačkoli se požadavek účinného vyšetřování dovozuje jen z výše uvedených ustanovení Listiny a Úmluvy, má zpravidla, jako v projednávané věci, dopad na řadu dalších ústavně zaručených práv jako je právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy), právo na ochranu vlastnického práva (čl. 11 odst. 1 Listiny), nebo jako v případě smrti poškozeného, právo na ochranu jeho dobrého jména před neoprávněným nařčením ze zpronevěry (čl. 10 odst. 1 Listiny, § 15 tehdy účinného občanského zákona, § 82 odst. 2 nového občanského zákoníku – viz sub 10). Vzhledem k tomu, že předmětem řízení byla pouze otázka respektování ústavně zaručených práv stěžovatelek v řízení o obnově řízení, nikoli v obnoveném řízení (*iudicium rescindens*), nebylo nutno se případným porušením těchto práv zabývat.

56. V části napadající postup státních zastupitelství byla ústavní stížnost odmítnuta, jakkoli je zřejmé, že právě v něm je původní příčina vadného výsledku řízení před soudem v důsledku právního názoru předestřeného městskému soudu městským státním zástupcem ohledně překážky *rei iudicatae* vzniklé rozsudkem ze dne 13. 9. 2007 ve věci sp. zn. 47 T 8/2007 (sub 5 a 14). Zde městský soud nevysvětlil, jak trestní řízení, které bylo vedeno zjevně pro jiný skutek než vražda, mohlo být překážkou řízení v projednávané věci, a co bránilo případně i obnově řízení ukončeného v roce 2007, tedy zda byla taková obnova vyloučena. Tím, že se však tyto vadné postupy koncentrovaly do konkrétní podoby návrhu městského státního zastupitelství z 26. 1. 2016, který byl následně posouzen nezávislým a nestranným soudem povinným poskytovat ochranu základním právům (čl. 4 Ústavy), nebylo třeba, a zčásti s ohledem na postavení Ústavního soudu mimo soustavu soudů (sub 19), ani možno tuto otázku zvláště řešit. Pro úplnost je třeba dodat, že v ústavní stížnosti stěžovatelky pochybení

státních zastupitelství spojovaly právě s následkem neodsouzení obžalovaných, resp. neobnovení řízení proti nim, což nelze akceptovat již s ohledem na princip presumpce nevinny zakotvený v čl. 40 odst. 2 Listiny. Z toho důvodu Ústavní soud odmítl v této části ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

57. Toliko jako *obiter dictum* Ústavní soud poznamenává, že v případech trestných činů proti životu musí i v řízení o povolení obnovy řízení docházet k přiměřenému uplatnění informačních povinností vyplývajících z ustanovení § 7 a 8 zákona o obětech vykládaných v souladu s relevantními předpisy práva Evropské unie (srov. zejména čl. 6 a body 21 až 33 preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV). Dle Ústavního soudu by v takových případech měly být oběti o postupu a vývoji trestní věci bezodkladně informovány, a to z úřední povinnosti, pokud nevysloví přání opačné. To platí zvláště v situaci, kdy dojde tak z citového hlediska zlomové události, jakým je nález po dlouhé roky ztracených ostatků nejbližšího příbuzného obětí. Citlivé, srozumitelné a bezodkladné vysvětlení dalšího možného postupu může účinně bránit vzniku tzv. druhotné újmy (srov. ustanovení § 2 odst. 5 zákona o obětech). Není však nutné, aby takové informace byly poskytovány formalizovaným postupem.

VII. Závěr

58. Ústavní soud uzavírá, že městský soud nedostál své povinnosti chránit základní práva stěžovatelek, a svým postupem jim tak znemožnil využití procesního rámce, garantujícího ochranu jejich práv vyplývajících z čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Výklad relevantních podústavních právních předpisů, který zaujal městský soud, nepřiměřeně omezuje ochranu oprávněných ústavních zájmů poškozených nejzávažnější trestnou činností, aniž by pro to existoval přiměřený ústavněprávní důvod. Ve výše vyjmenovaných částech jeho rozhodnutí rovněž neobstojí, z hlediska principů spravedlivého procesu částečně pro nepřezkoumatelnost odůvodnění napadeného usnesení a částečně pro s tím spojené porušení požadavku veřejnosti, jeho rozhodování.

59. Ústavní soud na základě výše uvedeného ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené rozhodnutí městského soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

60. Ve zbývajících částech pak Ústavní soud z výše uvedených důvodů odmítl ústavní stížnost zčásti pro nepříslušnost podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu a zčásti pro zjevnou neopodstatněnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

61. Z důvodu běžících lhůt a intenzity zásahu do dotčených práv Ústavní soud zároveň touto formou vyhověl žádosti stěžovatelek o přednostní projednání jejich ústavní stížnosti, kterou obdržel dne 27. 5. 2016 a v souladu s ustanovením § 39 zákona o Ústavním soudu ji projednal mimo pořadí, jakkoli si byl v této souvislosti (sub 52) vědom toho, že jeho rozhodnutí již může mít význam uvedený sub 10 a 44. Nicméně jeho povinností bylo neústavní rozhodnutí městského soudu zrušit, neboť jak uvádějí ve své stížnosti samy stěžovatelky, projednávaná věc přesahuje jejich osobní zájem, má

význam i pro jiné případy, a nic proto nezbavovalo Ústavní soud, jako soudní orgán ochrany ústavnosti, jeho povinnosti ve věci rozhodnout i za stávající situace, kdy bude rozhodnutí o ústavní stížnosti zčásti již plnit pouze funkci ústavně konformního výkladu práva (tzv. objektivní funkce) na úkor účinné ochrany subjektivních ústavně zaručených práv stěžovatelek (tzv. subjektivní funkce).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. srpna 2016

Josef Fiala v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení:
Jitka Štíhová